

Exempel på undervisning i självreglerande färdigheter och kritiskhet i användningen av digitala apparater, ur läroplanerna för den grundläggande utbildningen och gymnasieutbildning samt ur kunskapsbeskrivningarna för digital kompetens

Läroplan för grundläggande utbildning

I Esbo stads läroplan för grundläggande utbildning uppmanas eleverna att i enlighet med målen för mångsidig kompetens ta hand om sig själva och öva på sådana färdigheter som är viktiga med tanke på deras liv och vardag som är alltmer teknologieriktad. Eleverna lär sig att känna till och förstå betydelsen av faktorer som främjar eller försämrar deras välbefinnande, hälsa och säkerhet samt att söka information om dem. De lär sig också tidshantering, som är en viktig del av vardagskompetens och självregleringen. Utveckling av självreglering ses också som något som stärker de sociala färdigheterna. Eleverna instrueras att göra iakttagelser och analysera saker kritiskt ur olika synvinklar. Målet är att eleverna ska förstå principerna för hur teknik fungerar och de handleds till ansvarsfull och säker användning av den.

I läroplanen för den grundläggande utbildningen är undervisning i självreglering och kritiskt tänkande i användningen av teknik en del av målen för olika läroämnen. Dessa ämnen är bland annat omgivningslära, modersmål och litteratur samt hälsokunskap. I omgivningslära uppmanas eleverna i årskurserna 3–6 att främja sitt välbefinnande och sin säkerhet i sina aktiviteter och närmiljö. Eleverna instrueras till att handla på ett säkert, ändamålsenligt och ansvarsfullt sätt som skyddar dem själva. I omgivningsläran på årskurserna 3–6 är målet att handleda eleverna i att förstå hur tekniska applikationer bör användas i vardagen, och i samhällsläran på årskurserna 4–6 är målet att uppfatta medias roll och betydelse i den egna vardagen och i samhället. I samhällsläran på årskurs 4–6 övar eleverna sig i medieanvändning på ett säkert och samhälleligt medvetet sätt.

I undervisningen i modersmål och litteratur på alla årskurser handleds eleverna i att inse konsekvenserna av deras egen språk användning.

I omgivningslära i årskurserna 1–2 lär sig eleverna att agera säkert och följa anvisningar och förstå motiveringarna för dem. I årskurserna 3–6 handleds eleverna att förstå betydelsen av vardagliga tekniska tillämpningar i vardagen. Eleverna uppmanas att främja sitt välbefinnande och sin säkerhet i sina aktiviteter och i sin närmiljö. Eleverna handleds till att agera på ett säkert, ändamålsenligt och ansvarsfullt sätt som skyddar dem själva.

Undervisningen inom hälsokunskap har som uppgift att utveckla elevernas mångsidiga kunskap om hälsa. Fenomen som hänför sig till hälsa, välbefinnande och säkerhet granskas på ett åldersenligt sätt genom olika delområden av hälsokunskap. Dessa omfattar hälsorelaterade kunskaper, färdigheter, självkännedom, kritiskt tänkande och etiskt ansvar. Det centrala i undervisningen är att vägleda eleverna att förstå hälsa som en resurs i det dagliga livet, livsmiljön och samhället. Undervisningen ska stöda eleverna att självständigt och tillsammans med andra söka, skapa, utvärdera och använda kunskap. Dessutom stöds utvecklingen av säkerhetsfärdigheter och social kompetens samt förmåga att känna igen och reglera sina känslor. I undervisningen och valet av arbetssätt beaktas elevernas särskilda behov inom utveckling, livssituation och kultur.

Med hjälp av hälsokunskap får eleverna färdigheter att bland annat göra ändamålsenliga och motiverade val och fatta välgrundade beslut som gäller hälsan. I undervisningen utnyttjas möjligheter att observera och undersöka hälso- och säkerhetsrelaterade fenomen i den egna livs- och inlärningsmiljön. I årskurserna 1–6 undervisas hälsokunskap som en del av omgivningsläran.

I årskurserna 7–9 strävar man i undervisningen i hälsokunskap efter en noggrannare användning av begrepp och stärker elevernas färdigheter i kritiskt tänkande, självkännedom och etiskt tänkande på en åldersenlig nivå. Eleverna handleds att utveckla sin självkännedom samt att identifiera och reglera sitt beteende. I årskurs 7 och 9 handleds eleverna att förstå hur omfattande hälsan är och hur de kan främja sin hälsa, tillväxt och utveckling på ett resursorienterat sätt. Till de områden som behandlas hör bland annat beroende, rusmedel och förebyggande av användningen av dem. Eleverna uppmanas också att fördjupa sin förståelse för den fysiska, psykiska och sociala hälsan och de faktorer som stärker eller äventyrar hälsan. Elevernas förmåga att använda begrepp som hänför sig till dessa stöds på behörigt sätt. I årskurserna 7–9 handleds eleverna också i att utveckla sin förmåga att identifiera och reglera kroppens och sinnets förnimmelser samt till att identifiera och bedöma sina vanor, val och motiveringar i anslutning till hälsa och säkerhet. Bland annat behandlas sömn, näring, motion, psykiskt välbefinnande som resurs, alkohol, narkotika och rusmedel samt medier och hälsa. I årskurs 9 fördjupas kunskapen kring resurser som stöder hälsan. Temaområden som behandlas är bland annat psykisk hälsa och välmående hos unga.

Läroplan för gymnasieutbildningen

Ett av målen för mångsidig kompetens i läroplanen för gymnasieutbildningen är att de studerande utvecklar sina levnadsvanor. Inom detta betonas bland annat ansvarsfull användning av teknologi samt etik. I enlighet med målen för mångsidig kompetens ska man i gymnasiestudierna också dryfta hur teknik och digitalisering stöder individers och samfunds förmågor. Kritisk mediekunskap behandlas också som en del av bland annat läroämnena modersmål och litteratur samt bildkonst.

I den svenskspråkiga gymnasieutbildningen i Esbo undervisas studeranden digitala färdigheter som anknyter till inlärningsmiljöer och informationsanskaffning i IT01-kursen samt färdigheter i självreglering och studiefärdigheter, tidshantering och återhämtning bland annat inom den obligatoriska studiehandlingskursen och i grupphandledningen.

Kunskapsbeskrivningarna för digital kompetens

Enligt målen för medieläskunnighet i kunskapsbeskrivningarna för digital kompetens vet eleverna i årskurserna 1–2 varför det är viktigt att skydda sin integritet och sina uppgifter när de använder mediemiljöer. Eleverna kan berätta vad man kan dela på webben och vad man inte ska dela där. Eleverna blir medvetna om nätfiske (phishing) och att man på internet även kan bli kontaktad av personer som har osakliga eller olagliga avsikter. Eleverna kan ge exempel på några riskfaktorer i mediemiljöer, såsom webbedrägerier eller identitetsstöld. Eleverna förstår att trygghet kan främjas med hjälp av det egna agerandet och vet hur de ska göra om de får osakliga meddelanden eller blir kontaktade av okända människor på webben. Eleverna kan vända sig till en trygg vuxen. Eleverna identifierar åldersgränserna för bildprogram och vet att applikationer och tjänster, såsom sociala medier, också har åldersgränser. Eleverna förstår åldersgränsernas syfte och följer dem då de använder medieinnehåll. Eleverna förstår också de förväntningar och konflikter som kamratrelationer kan skapa då det gäller att iaktta åldersgränser, och beaktar detta perspektiv även då de funderar på hur de själva agerar. Eleverna kan bedöma sitt eget agerande då de använder medier samt de eventuella konsekvenser detta kan ha för dem själva och andra. De visar en behövlig kritisk inställning till kamraternas mediebetende.

I årskurserna 1–2 förstår eleverna att en del av de digitala produkterna, till exempel spel, kan vara avgiftsbelagda och att spelarna kan lockas att fortsätta spelandet på olika sätt. Eleverna förstår att de ska komma överens med sina vårdnadshavare om användningen av medieinnehåll. De identifierar hurdana saker i deras användning av medier som ger glädje och hurdana saker som orsakar olust. Eleverna lär sig att beakta sitt välbefinnande när de väljer medieinnehåll och förstår att användningen av medierna måste kontrolleras så att den inte tar tid från andra viktiga saker, såsom motion och sömn. Eleverna kan fundera över sina egna sätt att använda medier och beskriva vissa metoder för att reglera medieanvändningen på ett förnuftigt sätt.

När det gäller medieläskunnighet är målet i kunskapsbeskrivningarna för digital kompetens att eleverna i årskurserna 3–6 känner till situationer och faktorer som äventyrar säkerheten i mediemiljöer, såsom tillförlitligheten hos internetidentiteter, hatretorik och lockande i sexuella syften. Eleverna vet hur man kan främja säkerheten. Målet är förenligt med målen för omgivningslära. Eleverna känner också till viktiga principer för identitetsskydd och vet vilka sätt det finns att skydda sina uppgifter och sin integritet i mediemiljöer. Detta stöder målet för lärokursen i modersmål och litteratur i årskurs 3–6. Målen för samhällslära och musikundervisning stöds i sin tur av kunskapsbeskrivningarna för digital kompetens, enligt vilka eleverna kan bedöma sina säkerhetsfärdigheter i anknytning till mediemiljöer och medieinnehåll. Målen för samhällslära enligt läroplanen stöds också av följande kunskapsbeskrivningar för digital kompetens: Eleverna förstår förväntningarna som kamraterna medför med tanke på agerande i mediemiljöer och medieanvändning. Eleverna vet att de kan göra oberoende val i sin medieanvändning och de kan göra val som stöder deras välbefinnande inom medieanvändning.

Målen för medieläskunnighet i kunskapsbeskrivningarna för digital kompetens i årskurserna 7–9 är bland annat att eleverna ska kunna överväga vilka konsekvenser olika medieinnehåll och aktuella mediekulturfenomen har för individers och grupperns tänkande och agerande. I undervisningen undersöks kritiskt mediernas verksamhetssätt i det egna livet och i samhället. I undervisningen går man igenom aktuella fenomen inom den visuella kulturen; hur bilder i medier och populärkulturen inverkar på våra identiteter. Detta stöder läroplansmålen för bildkonstundervisningen. I arbetet med att öka medieläskunnigheten observeras de intryck och betydelser som den egna och andras kommunikation ger upphov till och som också granskas i undervisningen i läroämnet modersmål och litteratur.